

جایگاه و وظایف شورای رقابت در نظام حقوقی ایران

عبدالرضا برزگر^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۱۲/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۱/۲۰

چکیده

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، به‌ویژه در اصل ۴۴، نظام اقتصادی مختلط را با اولویت نظام دولتی و دستوری پذیرفت با روشن شدن عدم کارایی این نظام و وجود انحصار در بسیاری از بازارها، نظام اقتصادی ایران در سال‌های اخیر به ناچار دست به تغییر اصل و فرع خود زد. به همین دلیل به‌عنوان یکی از الزامات، مقررات رقابت و منع انحصار را در قالب قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه و اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی به اجرا در آورده است. به همین منظور مواد ۵۳ تا ۷۱ این قانون به موضوع شورای رقابت به‌عنوان تنها مرجع رسیدگی به رویه‌های ضد رقابتی اختصاص دارد. این تحقیق تلاش نموده جایگاه و وظایف شورای رقابت را به‌عنوان نهاد ناظر بر رقابت و تنها مرجع رسیدگی به رویه‌های ضد رقابتی در ایران، مورد تحلیل قرار دهد.

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد، عدم اصلاح اصل ۴۴ قانون اساسی و تصویب دیر هنگام قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴، موجب شکل‌گیری انحصارات فراوان و ارتکاب گسترده رفتارهای ضد رقابتی توسط بنگاه‌های اقتصادی و به‌خصوص دولت گردیده و فضای اقتصادی کشور را به‌عنوان نمادی از اقتصاد غیررقابتی مطرح نموده است. این امر وظیفه شورای رقابت را به‌عنوان نهاد ناظر رقابت در ایران، بسیار سنگین نموده و با دشواری‌های فراوان مواجه ساخته است.

کلیدواژه‌ها: شورای رقابت، انحصار، رقابت، بازار، اصل ۴۴ قانون اساسی ایران

۱. دکتری حقوق عمومی، استادیار گروه حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد میبد

مقدمه

به نظر می‌رسد که حقوق عمومی اقتصادی مؤثرترین و در عین حال کم هزینه‌ترین شکل دخالت دولت برای برطرف کردن نقایص بازار است. اقتصاد بازار قاصر از آن است که به خودی خود، انحصار، نابرابری اطلاعات و عوارض جانبی ناشی از فعالیت‌های اقتصادی بازار را چاره ساز باشد. ابزارهای حقوق خصوصی نیز در اصلاح وضعیت بازار ناکام هستند. از این رو دولت باید به روش‌های دیگری جهت کنترل و هدایت بازار دست یابد.

بنابراین حقوق رقابت در زمره حقوق عمومی است و از طریق مبانی حقوق خصوصی امکان حفظ رقابت و بهره‌مندی از مزایای آن وجود ندارد.

بر همین اساس با بررسی قوانین کشورهای مختلف، ملاحظه می‌شود که در اکثر کشورهای پیشرفته صنعتی و بسیاری از کشورهای در حال توسعه، گونه‌ای از قوانین رقابتی تصویب و در حال اجرا هستند.

در ایران نیز با تأخیر زیاد و پس از کش و قوس‌های فراوان سرانجام مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۸۶/۱۱/۰۸ در اجرای بند (ه) ماده ۴۱ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه و اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی را تصویب نمود که فصل نهم این قانون، در واقع قواعد رقابتی کشور را تشکیل داده است. تردیدی نیست که، برای اینکه در اقتصاد کشور رقابت در حد قابل قبولی ارتقا یابد، تنها داشتن یک قانون رقابت خوب و دقیق کافی نیست به عبارت دیگر، قانون رقابت مقدمه اعمال قواعد رقابت است و نهاد ناظر بر رقابت نقش بسیار مهمی در اعمال این قواعد دارد. به همین منظور در فصل نهم قانون اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ نهادی تحت عنوان شورای رقابت به‌عنوان تنها مرجع رسیدگی به رویه‌های ضد رقابتی در کشور مطرح گردیده و ساختار این شورا، نحوه رسیدگی و رویه‌ها و رفتارهای تحت کنترل آن و نیز اختیارات شورای

مزبور در برخورد با این رویه‌ها و اعمال قواعد رقابتی به اختصار بیان شده است. البته چنان‌که در متن تحقیق و به فراخور مباحث مطروحه نیز خواهیم گفت ایرادات فراوانی به قانون مزبور وارد است که ایران را از قانون رقابت مطلوب نیز محروم نموده است. در مجموع فصل نهم این قانون بر مبنای تصور نادرستی از مفهوم رقابت و انحصار نوشته شده است.

علاوه بر این، تصویب دیر هنگام قانون اجرای اصل ۴۴، موجب شکل‌گیری انحصارات فراوان و ارتکاب گسترده رفتارهای ضد رقابتی توسط بنگاه‌های اقتصادی و به خصوص دولت گردیده و فضای اقتصادی کشور را به‌عنوان نمادی از اقتصاد غیر رقابتی مطرح نموده است. این امر وظیفه‌ی شورای رقابت را به‌عنوان نهاد ناظر بر رقابت در ایران، بسیار سنگین نموده و با دشواری‌های فراوان مواجه ساخته است. با توجه به موارد فوق، در این تحقیق به مطالعه‌ی تحلیلی شورای رقابت از جمله بررسی و کنکاش در ساختار شورا، نحوه‌ی رسیدگی و آیین دادرسی آن، رویه‌های ضد رقابتی تحت کنترل شورای رقابت و سایر مباحث پیرامون آن خواهیم پرداخت.

با توجه به فعالیت محدود این شورا نقش و جایگاه آن را در میان مردم، فعالان بازار، سیاست‌گذاران اقتصادی و حتی دولت شناخته شده نیست. از طرف دیگر، مسأله خصوصی‌سازی به شدت از طرف دولت ایران دنبال می‌شود و نظارت بر انجام صحیح آن دارای اهمیت فراوان است. به همین لحاظ هدف از این تحقیق مطالعه تخصصی پیرامون ساختار، نقش، جایگاه و نقاط قوت و ضعف شورای رقابت است.

چنان‌که گفته شد مدت زمان زیادی نمی‌گذرد از اینکه حقوق رقابت به‌طور رسمی پا به نظام حقوقی ما نهاده است با این حال، در همین فاصله اندک این موضوع مورد توجه محققین به‌ویژه پژوهشگران جوان کشور قرار گرفته است و آثار ارزنده‌ای به رشته تحریر درآمده که اغلب به‌صورت رساله دانشجویی در دوره‌های کارشناسی ارشد

و دکتری بوده است. اما علیرغم تحقیقات انجام شده این مقدار به هیچ وجه وافی به مقصود نبوده و تحلیل بیشتری را می‌طلبد.

- در این تحقیق سؤالات متعددی مطرح می‌باشد که سؤالات اساسی آن عبارتند از:
 - در قانون سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ایران چه تدابیری برای استقلال این شورا در رسیدگی به رویه‌های ضد رقابتی پیش‌بینی شده است؟
 - نحوه رسیدگی شورای رقابت به رویه‌های ضد رقابتی چگونه است؟
 - شورای رقابت در برخورد با نقض قواعد رقابتی چه ابزارها و ضمانت‌اجراهایی در اختیار دارد؟
 - آیا دیوان عدالت اداری صلاحیت رسیدگی به مصوبات و تصمیمات شورای رقابت را دارد یا خیر؟
- در این تحقیق فرض بر این شده است که:
 - قانون‌گذار استقلال شورای رقابت را مورد نظر داشته است.
 - آیین دادرسی شورای رقابت با در نظر گرفتن ویژگی‌های بازار و فعالیت‌های اقتصادی مقرر نگردیده است.
 - قانون‌گذار ایران اختیارات و ضمانت‌اجراهایی برای شورای رقابت در برخورد با رویه‌های ضد رقابتی پیش‌بینی نموده است اما از کارایی و تأثیر لازم برخوردار نمی‌باشد.
 - شورای رقابت یک نهاد اداری و شبه قضایی است بنابراین مصوبات و تصمیمات آن قابل رسیدگی در دیوان عدالت اداری می‌باشد.
- روش تحقیق ما در این پژوهش تحلیلی و توصیفی و بعضاً مشاهده اسناد و مدارک حقوقی و رویه‌های شورای رقابت خواهد بود و عمدتاً با استفاده از منابع سندی و کتابخانه‌ای مطالب گردآوری و تجزیه و تحلیل می‌شود.

مطالب طرح شده در این مقاله در قالب دو فصل می‌باشد در فصل اول ساختار و رسیدگی شورای رقابت و در فصل دوم رویه‌های ضد رقابتی که قابل رسیدگی در شورای رقابت می‌باشند مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در پایان این مقاله، نتیجه‌گیری تحلیلی - انتقادی ارائه و پیشنهادهایی برای بهبود کارایی شورای رقابت ایران ارائه خواهد شد.

فصل اول - ساختار و نحوه رسیدگی در شورای رقابت

مراجع رقابتی در کشورهای مختلف از ساختارهای متفاوت و متنوعی برخوردارند.^۱ اما اصولاً این مراجع، غیر دولتی و شبه قضایی بوده که تحت نظر رئیس جمهور و نخست وزیر فعالیت می‌کنند. نوع ساختار شورا در چگونگی پیشگیری از بروز رویه‌های ضد رقابتی حایز اهمیت است. چرا که اگر ساختار شورا ماهیت دولتی داشته باشد، ممکن است دولت بتواند در تصمیمات متخذه شورا اعمال نظر کند و استقلال شورا را در انجام وظیفه و رسیدگی خدشه دار کند (هادی‌فر، ۱۳۸۹: ۲۶۳).

۱- ساختار شورای رقابت

ماهیت این نهاد را قانون‌گذار صراحتاً مشخص ننموده است اما از مجموع قواعد و مقررات حاکم بر آن، به‌ویژه تبصره ۱ ماده ۵۳ که بیان می‌کند: «رئیس شورا... به پیشنهاد اعضاء و با حکم رئیس جمهور منصوب می‌شود» و بند ۴ ماده‌ی ۵۶ مبنی بر این که: «شورای رقابت در رسیدگی و تصمیم‌گیری مطابق مقررات این فصل از استقلال کامل

۱. در آمریکا متصدی اصلی مسایل مرتبط با حقوق رقابت کمیسیون فدرال بازرگانی است که دارای ۵ عضو و با توصیه و موافقت مجلس سنا توسط رئیس جمهور منصوب می‌شود. در انگلستان کمیسیونی تحت عنوان کمیسیون انحصارات و رویه‌های محدودکننده با حکم وزیر کشور این وظیفه را بر عهده دارد. در ژاپن نظارت بر رقابت سالم اقتصادی بر عهده کمیسیون تجارت منصفانه است که ۵ عضو آن پس از موافقت دو مجلس با حکم نخست وزیر منصوب می‌شوند و در فرانسه مقام رقابت مستقل از قوای سه گانه و با حکم وزیر اقتصاد منصوب می‌شوند.

برخوردار است»، می‌توان استنباط نمود که شورای رقابت، سازمانی دولتی است که براساس اختیارات و وظایف محوله در فصل نهم قانون عمل می‌نماید. ترکیب اعضای این شورای پر جمعیت به حکم ماده‌ی ۵۳ عبارتند از: سه نماینده مجلس از بین اعضای کمیسیون‌های اقتصادی، برنامه و بودجه و محاسبات و صنایع و معادن از هر کمیسیون یک نفر به انتخاب مجلس شورای اسلامی به‌عنوان ناظر، دو نفر از قضات دیوان عالی کشور به انتخاب و حکم رییس قوه قضائیه؛ دو صاحب‌نظر اقتصادی برجسته به پیشنهاد وزیر امور اقتصادی و دارایی؛ یک حقوق دان برجسته و آشنا به حقوق اقتصادی به پیشنهاد وزیر دادگستری؛ دو صاحب‌نظر در تجارت به پیشنهاد وزیر صنعت، معدن و تجارت؛ یک صاحب‌نظر در صنعت به پیشنهاد وزیر صنعت، معدن و تجارت؛ یک صاحب‌نظر در خدمات زیربنایی به پیشنهاد رییس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور؛ یک متخصص امور مالی به پیشنهاد وزیر امور اقتصادی و دارایی؛ یک نفر به انتخاب اتاق بازرگانی و صنایع معادن ایران؛ یک نفر به انتخاب اتاق تعاون مرکزی جمهوری اسلامی ایران. نکات قابل توجه در مورد اعضای شورا و اختیارات آنها عبارتند از:

۱-۱- سه نفر نماینده مجلس بر شورا و عملکرد آن نظارت خواهند داشت لذا در رأی‌گیری‌ها و اتخاذ تصمیمات شورا مستقیماً نقشی نداشته و به آنان نمی‌توان «عضو» به معنای دقیق کلمه اطلاق کرد. از این رو، ذکر آنها در بند (الف) ماده‌ی ۵۳ صحیح نمی‌باشد و باید در جای دیگری به نظارت آنها اشاره می‌شد. نمایندگان ناظر را مجلس معرفی می‌نماید و تمامی اعضا (بجز قضات و نمایندگان اتاق بازرگانی و اتاق تعاون) به پیشنهاد وزیر مربوطه و حکم رییس جمهور منصوب می‌شوند. در مورد نمایندگان مجلس و قضات طبیعی است که انتخاب و انتصاب آنها حسب مورد با صلاحدید رییس مجلس یا رییس قوه قضائیه باشد. اما در مورد نمایندگان اتاق بازرگانی و تعاون ظاهراً به این علت که آنان بنا است تا نمایندگان و حافظ بخش غیر دولتی شورا باشند، حکم رییس جمهور ضروری دانسته نشده است.

۱-۲- تعداد اعضای شورای رقابت بیش از حد لزوم به نظر می‌رسد که این امر می‌تواند در تشکیل جلسات و روند تصمیم‌گیری به موقع و مطلوب در آن ایجاد اختلال کند^۱ عجیب‌تر آن که وقتی سه نماینده‌ی ناظر را کنار بگذاریم، تعداد اعضا برابر با عدد ۱۲ می‌شود که بر خلاف رویه قانون گذاری است؛ چرا که همواره تعیین اعضای هیأت‌ها و شوراهای قانونی، تعداد آنها فرد انتخاب می‌گردد تا فرایند تصمیم‌گیری تسهیل، و دچار اختلال نشود.

۱-۳- شرایطی که اعضا برای انتخاب باید حایز آنها باشند، دوره تصدی، نحوه‌ی رسیدگی به تخلفات آنان و همچنین، تضمین موقعیت شغلی اعضای شورا و نحوه‌ی استقلال آن به ترتیبی است که در قسمت (ب) ماده‌ی ۵۳ و مواد ۵۵ و ۵۶ مورد اشاره قرار گرفته‌اند.

۱-۴- رییس شورا از بین صاحب‌نظران اقتصادی عضو شورا، به پیشنهاد اعضا و با حکم رییس جمهور منصوب می‌شود.

۱-۵- جلسات شورا با حضور دو سوم اعضا و به ریاست رییس و در غیاب نایب رئیس رسمیت خواهد داشت. تصمیمات شورا با رأی اکثریت اعضای صاحب رأی، مشروط بر آن که از پنج رأی کمتر نباشد. معتبر خواهد بود.. بنابراین، برای رسمیت جلسات حداقل باید ۸ نفر از اعضا که یکی از آنها رییس یا نایب اوست، حاضر باشند. برای اتخاذ هر تصمیم نیز موافقت حداقل پنج عضو که واجد اکثریت مطلق اعضای حاضر هم باشد لازم است؛ ضمن آن که تصمیمات شورا در خصوص ماده‌ی ۶۱ در صورتی اعتبار خواهد داشت که رأی حداقل یک قاضی عضو در آن مثبت باشد (ماده‌ی ۵۷).

۱. برخی دیگر از صاحب‌نظران نیز از تعداد زیاد اعضای شورا و بوروکراسی ناشی از آن تا آن جا انتقاد کرده که معتقدند این شورا خود می‌تواند به تهدیدی جدی برای تسهیل رقابت به‌شمار آید. ر.ک: موسی غنی‌نژاد تسهیل رقابت یا تهدید رقابت؟ روزنامه‌ی دنیای اقتصاد، سال هفتم، شماره ۱۸۸۴ (دوشنبه ۹ شهریور ۱۳۸۸)، ص ۱.

۶-۱- از آنجا که شورا، مرجعی است که در خصوص موضوعات خاصی قادر به صدور رأی می‌باشد، علی‌رغم حضور قضاتی از دادگستری و با توجه به ترکیب سایر اعضای آن، باید قایل به آن بود که شورای رقابت مرجعی شبه قضایی و غیر دادگستری است.^۱

۷-۱- دوره تصدی قاضی دو سال و سایر اعضا شش سال است و انتصاب مجدد آنان برای عضو قاضی دو دوره و برای سایر اعضا یک دوره دیگر مجاز خواهد بود.

۸-۱- اشتغال رئیس و اعضا شورای رقابت به صورت تمام وقت است.

۹-۱- اعضای شورا طبق قانون، قابل عزل نیستند، مگر اینکه خودشان استعفا دهند یا اینکه مرتکب تخلفات مندرج در قانون شوند.

۱۰-۱- براساس ماده ۵۴ قانون، به‌منظور انجام امور کارشناسی و اجرایی و فعالیت‌های دبیرخانه‌ای شورای رقابت مرکز ملی رقابت در قالب مؤسسه‌ای دولتی و مستقل، زیر نظر رئیس جمهور تشکیل می‌شود. نقش مرکز ملی رقابت در پیشبرد و اهداف شورای رقابت کلیدی و بخصوص در زمینه مطالعات کارشناسی، حقوقی و فنی فضای لازم را برای تصمیم‌گیری شورای رقابت فراهم میکند.

۱۱-۱- به موجب ماده ۵۹ قانون، شورای رقابت اختیار تأسیس نهاد تنظیم‌کننده بخشی را دارد. این نهاد به‌عنوان سازمان فرعی و بازوی اجرایی شورای رقابت، وظیفه بررسی و رسیدگی به انحصارهای طبیعی در هر حوزه خاص را دارد.

۱۲-۱- تصمیمات شورای رقابت علی‌الاصول قطعی و لازم‌الاجرا می‌باشند. البته تصمیماتی که در راستای اجرای ماده ۶۱ و مستند به آنها اتخاذ می‌شوند، ظرف ۲۰ روز از تاریخ ابلاغ به ذی‌نفع قابل تجدید نظر در مرجعی به نام هیأت تجدیدنظر می‌باشد.

۱. مراجع غیر دادگستری، آن نوع مراجع حل و فصل اختلاف هستند که عزل یا نصب کل یا بخشی از قضات یا رسیدگی‌کنندگان آن در اختیار قوه قضائیه نمی‌باشد. برای دیدن توضیحات بیشتر، رک: عبدالم... شمس، آئین دادرسی مدنی، جلد اول، تهران: نشر میزان، ۱۳۸۱، ص ۹۸.

محل استقرار هیأت در تهران و ترکیب اعضای آن شامل سه قاضی دیوان عالی کشور به انتخاب و حکم رئیس قوه قضائیه، دو صاحب نظر اقتصادی به پیشنهاد وزیر اقتصاد و حکم رئیس جمهور، دو صاحب نظر در فعالیت‌های تجاری و صنعتی و زیربنایی به پیشنهاد وزیر صنعت، معدن و تجارت و حکم رئیس جمهور.

تصمیمات هیأت تجدیدنظر منوط به تصویب اکثریت اعضا آن است. ولی رأی تجدید نظر در مورد تصمیمات ماده ۶۱ باید متضمن موافقت حداقل دو عضو قاضی هیأت باشد.

نکته قابل تامل این است که تصمیمات در مورد اعمال ماده ۶۱ توسط هیأت ۱۲ نفره شورای رقابت اتخاذ می‌شود اما تجدید نظر آن با هیأتی ۷ نفره است که اعضای آن از نظر جایگاه و رتبه علمی و قضایی تفاوتی با اعضای شورای رقابت ندارند. در حالی که مراجع عالی، هم از حیث تعداد، و هم از نظر رتبه علمی و اداری در جایگاه بالاتری نسبت به مراجع تالی قرار دارند (غفاری فارسانی، ۱۳۹۱: ۱۸۴).

۲- جایگاه شورای رقابت

هر چند به نظر می‌رسد که شورای رقابت یک نهاد فرا قوه‌ای و مستقل از دولت باید باشد و براساس اصل عدم صلاحیت در حقوق عمومی، صلاحیت (امتیازات و تکالیف) هر نهاد و مقام عمومی را قانون اساسی تعیین می‌کند، لذا بنابر عقیده عده‌ای از حقوق دانان، قانون عادی نمی‌تواند برای یک نهاد عمومی صلاحیتی فراتر از حدود قانون اساسی در نظر بگیرد. اصل ۱۳۸ قانون اساسی مقامات صلاحیت‌دار جهت تصویب آیین‌نامه را مشخص کرده است و به نظر می‌رسد بند ۳ ماده‌ی ۵۸ قانون اصلاح از این نظر مخالف قانون اساسی باشد. شایان ذکر است یکی از مواردی که شورای نگهبان آن را مخالف قانون اساسی تشخیص داده همین بند می‌باشد. اما بنابر نظر عده‌ای دیگر از حقوق دانان در همه جا نمی‌توان به اصل عدم صلاحیت استناد نمود

و یکی از اصول شناخته شده اصل ملازمه است که قانون گذار وقتی نهادی را با تکالیفی تعریف می کند باید امتیازات لازم را نیز برای انجام تکالیف به آن هدف، بدهد. یکی دیگر از اصول حقوق عمومی اصل محدودیت و توزیع قدرت می باشد که بر همین مبنا اصل تفکیک قوا در حقوق اساسی مطرح می شود، بر این مبنا یک نهاد نمی تواند همزمان در مقام مجری، ناظر و قاضی باشد و مقام مجری، ناظر و قاضی باید از یکدیگر متمایز باشد. درخصوص صلاحیت های شورای رقابت مشاهده می شود که این نهاد به عنوان مقام تنظیم گر هم دارای صلاحیت های نظارتی و هم قضاوتی می باشد که این امر نمی تواند از منطبق درستی برخوردار باشد. به هر حال به نظر می رسد مراد قانون گذار فرا قوه ای بودن شورای رقابت به عنوان یک نهاد مستقل از قوای سه گانه بوده که تحت نفوذ هیچ یک از آنها نبوده و بتواند مستقل به انجام تکالیف خود بپردازد.

اصولاً یک نهاد تنظیم گر باید در ابعاد مختلف استقلال داشته باشد. این استقلال شامل استقلال تشکیلاتی یا سازمانی، استقلال رفتاری و استقلال مالی می باشد. هر چند به نظر می رسد شورای رقابت یک نهاد فراقوه ای و مستقل از دولت باشد اما با نگاه به ترکیب اعضا و مقاماتی که این اعضا را منصوب می کنند حضور پررنگ قوه مجریه در تعیین اعضاء این شورا کاملاً مشهود است که نهایتاً می تواند استقلال در رفتار و بی طرفی یک نهاد تنظیم گر را با شبهه و اشکال مواجه کند. ردیف بودجه ای این شورا در قانون پیش بینی نشده است. طبیعی است اینکه بودجه شورا از چه محلی تأمین شود می تواند تأثیر گذار در استقلال یا عدم استقلال این نهاد باشد (فتحی و سرایی، ۱۳۹۲: ۲۲۹-۲۲۵).

۳- رسیدگی در شورای رقابت

۳-۱- حوزه صلاحیت شورا

شورای رقابت به عنوان تنها مرجع رسیدگی کننده به رویه های ضد رقابتی در کشور

مکلف است نسبت به تنظیم تعادل در بازار و جلوگیری از انجام رویه‌های ضد رقابتی توسط تمام اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی و در همه بخش‌های دولتی، خصوصی و تعاونی به طریق مقتضی اقدام نماید (رنجبر، ۱۳۹۰: ۱۸) البته براساس ماده ۵۰ قانون، افراد صنفی مشمول قانون نظام صنفی که به عرضه جزئی (خرده فروشی) کالاها یا خدمات می‌پردازند، از شمول این قاعده مستثنی هستند مگر اینکه تخلفات آنها موجب اخلال در رقابت باشد. با اینحال در رابطه با شرکت‌های خارجی فعال در بازار ایران هیچ گونه صراحتی وجود ندارد و از این نظر نقصان نص قانونی وجود دارد.

مطابق ماده ۸۰ قانون، مطالبه خسارات موضوع این قانون منوط به تقدیم دادخواست به دادگاه ذیصلاح است. در نتیجه اشخاصی که از رویه‌های ضد رقابتی خسارتی دیده‌اند باید ابتدا از شورای رقابت رسیدگی به ارتکاب رویه‌های ضد رقابتی را بخواهند سپس از طریق دادگاه خسارت ناشی از ارتکاب آن را مطالبه کنند. در واقع، ظاهراً سعی مقنن بر این بوده است که در نظام اجرایی مقررات رقابت در کشور، از شورای رقابت، نهادی شبیه کمیسیون اروپا تأسیس نماید (غفاری فارسانی، ۱۳۹۱: ۱۸۳).

۲-۳- شروع رسیدگی

براساس ماده ۶۲ قانون، شورای رقابت تنها مرجع رسیدگی به رویه‌های ضد رقابتی و مکلف است رأساً و یا براساس شکایت هر شخص اعم از حقیقی یا حقوقی از جمله دادستان کل یا دادستان محل، دیوان محاسبات کشور، سازمان بازرسی کل کشور، تنظیم‌کننده‌های بخشی، سازمان‌ها و نهادهای وابسته به دولت، تشکل‌های صنفی، انجمن‌های حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان و دیگر سازمان‌های غیر دولتی، بررسی و تحقیق در خصوص رویه‌های ضد رقابتی را آغاز و در چارچوب ماده ۶۱ این قانون تصمیم بگیرد^۱ (رشوند بوکانی، ۱۳۹۰: ۳۵۹).

۱. کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی می‌توانند هر گونه شکایت در خصوص رویه‌های ضد رقابتی را از طریق پایگاه اینترنتی www.nicc.ir یا با اعلام کتبی همراه با مستندات به شورای رقابت اعلام نمایند.

۳-۳- نحوه احضار، تحقیق و بازرسی

در فرآیند رسیدگی شورای رقابت به رویه‌های ضد رقابتی، وقتی شورا برای جمع‌آوری اطلاعات و مدارک مستقیماً وارد عمل می‌شود از طریق کارشناسان خود به کشف اطلاعات می‌پردازد، اقدام شورا را بازرسی گویند. لیکن هرگاه به احضار مشتکی عنه یا شهود اقدام کند یا مدارک خاصی را دریافت کند یا نظر اهل فن را جویا شود، اقدام را تحقیق گویند (رشوند بوکانی، ۱۳۹۰: ۳۶۵).

ماده ۶۰ قانون، اختیارات تحقیق و بازرسی را با شرایطی به شورای رقابت داده است. براساس تبصره ۲ این ماده شورا می‌تواند امر تحقیق و بازرسی را به مؤسسات تخصصی و اشخاص متخصص حقیقی و حقوقی از جمله مرکز ملی رقابت یا اشخاص واجد صلاحیت دیگر ارجاع دهد و چنانچه احضار اشخاص ذیربط و یا تفتیش و بازرسی از اماکن ضرورت داشته باشد مراتب برای اخذ دستور قضایی به یکی از قضات شورا یا قضات تحقیق اعلام می‌شود. عملکرد درست، سریع و قاطع شورا در این زمینه می‌تواند در کشف و کنترل و حتی پیشگیری از رویه‌های مخل رقابت نقش مهمی داشته باشد (معبودی نیشابوری، ۱۳۸۹: ۳۲۳).

۳-۴- نحوه اتخاذ تصمیم در شورای رقابت و اجرای آن

رسیدگی در شورا حضوری است و طرفین می‌توانند شخصاً در جلسه حضور یابند و یا وکیل معرفی کنند.

جلسات شورای رقابت با حضور دو سوم اعضاء و به ریاست رئیس و در غیاب او نایب رئیس رسمیت خواهد داشت. تصمیمات شورا با رأی اکثریت اعضای صاحب رأی، مشروط بر آن که از پنج رأی کمتر نباشد معتبر خواهد بود. هم‌چنین در اموری که تصمیم صبغه قضایی دارد (موارد مذکور در ماده ۶۱) تصمیمات باید با رأی مثبت حداقل یک قاضی شورا اتخاذ شود.

پس از صدور رأی توسط شورا، نسخه‌ای از آن توسط رئیس مرکز ملی رقابت به محکوم‌علیه ابلاغ خواهد شد. محکوم‌علیه مکلف است ظرف بیست روز از تاریخ ابلاغ، مفاد رأی را اجرا کند در غیر این صورت، رأی شورا از سوی مرکز به واحد اجرای احکام مدنی دادگستری محل جهت اجراء ارسال می‌گردد. مگر در مورد تصمیماتی که قابل تجدیدنظرخواهی باشد.

۳-۵- تصمیمات شورای رقابت

تصمیمات اصلاحی و کنترلی: این تصمیمات شامل تعیین جریمه نقدی، دستور به فسخ هر نوع قرارداد، توافق و تفاهم متضمن رویه‌های ضد رقابتی، دستور به توقف هر رویه ضد رقابتی یا عدم تکرار آن، دستور استرداد اضافه در آمد و یا توقیف اموال، دستور برکناری مدیران متخلف، دستور به واگذاری سهام یا سرمایه و نیز الزام به ابطال ادغام‌ها یا تجزیه بنگاه‌های ادغام شده می‌باشد.

تصمیمات پیشگیرانه و تنظیمی: شورای رقابت در رابطه با رویه‌های ضد رقابتی تصمیمات دیگری هم می‌تواند اتخاذ نماید. این موارد با هدف پیشگیری از ارتکاب رویه‌های ضد رقابتی، در قانون پیش‌بینی گردیده‌اند. بهره‌گیری به موقع از این ابزارها توسط شورای رقابت می‌تواند اثر خود را بر تمام یا بخش بزرگی از بازار بگذارد و موجب ارتقاء رقابت در بازار گردد (جوادی، ۱۳۸۸: ۱۱۲). این تصمیمات شامل اطلاع‌رسانی عمومی در جهت شفافیت بازار، دستور به توقف طرفین توافق از ادامه رویه‌های ضد رقابتی، دستور به بنگاه یا شرکت جهت عدم فعالیت در یک زمینه خاص یا در منطقه خاص، الزام بنگاه‌ها و شرکت‌ها به رعایت حداقل عرضه و دامنه قیمتی در شرایط انحصاری و دستور به اصلاح اساسنامه، صورت جلسات مجامع عمومی یا هیأت مدیره می‌باشد.

۴- وظایف و اختیارات شورای رقابت

وظایف و اختیارات شورا در قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ آمده است و شامل موارد زیر می‌باشد:

۱-۴- وظیفه شبه قضایی: شورای رقابت، به‌عنوان تنها مرجع رسیدگی به رویه‌های ضد رقابتی دارای وظیفه شبه قضایی است و در این راستا می‌تواند تصمیمات متعددی از جمله دستور به فسخ هر نوع قرارداد، دستور به توقف طرفین توافق از ادامه رویه ضد رقابتی، دستور به عزل مدیران، دستور به واگذاری سهام یا سرمایه، الزام به تعلیق یا دستور ابطال هرگونه ادغام، دستور استرداد اضافه درآمد، دستور به بنگاه یا شرکت جهت عدم فعالیت در یک زمینه خاص یا در منطقه خاص، دستور به اصلاح اساسنامه، تعیین جریمه نقدی، رسیدگی به تخلفات موضوع فصل هشتم قانون نظام صنفی که موجب اخلال در رقابت شود و... اتخاذ نماید^۱.

۱. تصمیم شماره ۱۰۹ مورخ ۹۱/۲/۳۱ شورای رقابت:

شورا پس از بحث و بررسی موضوع واگذاری سهام دو شرکت پتروشیمی فجر و مبین به‌عنوان تأمین‌کنندگان انحصاری خدمات و کالای جانبی (نهاده) صنعت پترو شیمی در عسلویه تحت واگذاری سهام هلدینگ خلیج فارس به بخش خصوصی به شرح زیر تصویب نمود:

- با عنایت به اینکه موضوع فوق مشمول قسمت ششم بند ط ماده ۴۵ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی (سوء استفاده از وضعیت اقتصادی مسلط از طریق تملک سرمایه و سهام شرکت‌ها به صورتی که منجر به اخلال در رقابت می‌باشد) نظر شورا بر این قرار گرفت که سهام این دو شرکت از شرکت هلدینگ خلیج فارس تفکیک شود.

- به‌دلیل تفکیک ماهیت انحصاری کالا و خدمات این دو شرکت در ارائه به شرکت‌های پترو شیمی، فروش کالا و خدمات آنها مشمول حکم ماده ۵۸ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی می‌باشد.

- واگذاری سهام این دو شرکت به نحوی که موجب تمرکز عمودی در صنعت پترو شیمی گردد مجاز نمی‌باشد.

- ترانسفورماتورهای توزیع قدرت تولیدی توسط شرکت ایران ترانسفور، بلحاظ محدودیت در واردات ترانسفورهای یاد شده به کشور، مشمول بند ۵ ماده ۵۸ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی می‌باشد.

- ۲-۴- وظیفه مقررات‌گذاری: به موجب قانون، وظیفه تصویب، تهیه و پیشنهاد تعداد زیادی از آئین‌نامه‌ها، بخشنامه و دستورالعمل‌های موضوع قانون مورد بحث بر عهده شورای رقابت است. از جمله تصویب دستورالعمل تنظیم قیمت، مقدار و شرایط دسترسی به بازار کالاها و خدمات انحصاری در هر مورد بار عایت مقررات مربوط^۱.
- ۳-۴- وظیفه مشورتی: این شورا موظف است نسبت به ارائه نظرات مشورتی به دولت جهت تنظیم لوایح مورد نیاز دولت حسب مورد اقدام نماید.
- ۴-۴- پیشنهاد تشکیل نهاد تنظیم‌کننده بخشی برای تصویب در هیأت وزیران در خصوص انحصارهای طبیعی (ماده ۵۹): البته قانون در رابطه با انحصارات قانونی مسکوت است. مطابق این ماده هیچ نهاد تنظیم‌کننده بخشی نمی‌تواند مغایر با قانون یا مصوبات شورای رقابت در زمینه تسهیل رقابت تصمیمی بگیرد و یا اقدامی انجام دهد^۲. هرچند که صراحت ماده مذکور تکلیف را روشن کرده است ولی به هر حال ایجاد یک ارتباط منطقی و شفاف بین حوزه ملی و بخشی رقابت در قانون پیش‌بینی نشده است^۳.

۱. برای نمونه به مصوبه شماره ۱۳۱ مورخ ۹۱/۸/۲۸ شورای رقابت اشاره می‌گردد: مستنداً به بند ۵ ماده ۵۸ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی نظر به اینکه مرجع صلاحیت‌دار برای تصویب دستورالعمل قیمت در بازار انحصاری خودروی داخلی شورای رقابت می‌باشد، شورا افزایش بهای اخیر در بازار را فاقد وجاهت قانونی می‌داند.

۲. در حال حاضر برخی تنظیم‌کنندگان بخشی همچون سازمان تنظیم مقررات رادیویی و ارتباطات در بازار فعال هستند که با تلاش شورای رقابت جهت راه اندازی نهاد تنظیم مقررات در بازار مربوطه، تعارضاتی میان این دو نهاد ایجاد شده است.

۳. مصوبه چهل و پنجمین جلسه شورای رقابت در ارتباط با تنظیم مقررات مخابرات مورخ ۸۹/۸/۳۰: با توجه به وظایف شورای رقابت طبق فصل نهم قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی در زمینه دستورالعمل تنظیم قیمت، مقدار و شرایط دسترسی به بازار کالاها و خدمات انحصاری (بند ۵ ماده ۵۸) و پیشنهاد نهاد تنظیم‌کننده بخشی (ماده ۵۹) و با عنایت به اینکه طبق ماده ۵۹ هیچ نهاد تنظیم‌کننده بخشی نمی‌تواند مغایر با این قانون یا مصوبات شورای رقابت در زمینه تسهیل رقابت تصمیم بگیرد و یا اقدامی کند، شورای رقابت تصویب نمود:

فصل دوم - قواعد مربوط به رفتارها و ساختارهای ضد رقابتی مورد رسیدگی در شورای رقابت

برخی از قواعد حقوق رقابت، به این مسأله توجه دارند که چه نوع اقدامات و فعالیت‌هایی ممکن است در جریان رقابت در بازار، اخلال وارد کند، این قواعد همان قواعد مربوط به رفتارهای ضد رقابتی هستند و نیز گروهی از قواعد حقوق رقابت، قواعدی هستند که کار ویژه آنها، کنترل ساختارهای ضد رقابتی است (معبودی نیشابوری، ۱۳۸۹: ۱۹۳). در برخی از تألیفات، از رفتارهای ضد رقابتی بنگاه‌ها تحت عنوان «فعالیت‌های محدودکننده تجاری» یاد شده است. از این نگاه فعالیت‌های محدودکننده تجاری آن دسته از فعالیت‌های تجاری هستند که مضر به رقابت اقتصادی و تجارت بین‌المللی، تلقی می‌شوند (Sell, 1998: 142).

۱- قواعد مربوط به رفتارهای ضد رقابتی

۱-۱- ممنوعیت سوء استفاده از موقعیت مسلط بازاری

سوء استفاده از موقعیت مسلط^۲ یا انحصارگری^۳، یکی از موضوعات بسیار بحث برانگیز حقوق رقابت، هم در بازارهای توسعه یافته و هم در بازارهای نوظهور است. در نظام حقوقی ایران، ممنوعیت سوء استفاده از وضعیت مسلط اقتصادی، در ماده ۴۵ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی به عنوان اعمالی که منجر به

الف- نظر به شمول بند ۱۳ ماده ۱ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی موضوع فعالیت و خدمات به شرکت مخابرات ایران مبنی بر داشتن وضعیت انحصار طبیعی و با توجه به مفاد مواد ۵۸ و ۵۹ قانون مزبور، هرگونه دخالت در تنظیم قیمت، مقدار و شرایط دسترسی به بازار مخابرات توسط سازمان تنظیم مقررات و ارتباطات رادیویی فاقد وجاهت قانونی است.

ب- شرکت مخابرات ایران مجاز به هیچ‌گونه تغییر قیمت، مقدار و شرایط دسترسی مشتریان به خدمات خود در وضع فعلی نیست مگر آنکه براساس دستورالعمل تنظیمی مصوب شورای رقابت عمل نماید.

1. Restrictive business practices
2. Abuse of dominant position
3. Monopolization

اخلال در رقابت می‌شود مورد توجه قرار گرفته است. قانون‌گذار ایران، برخلاف ماده ۸۳ معاهده مؤسس اتحادیه اروپا، ارائه تعریف وضعیت اقتصادی مسلط را به رویه قضایی واگذار نکرده (شکوهی، ۱۳۸۱: ۳۹) و این مفهوم را این‌گونه تعریف نموده است: وضعیت اقتصادی مسلط، وضعیتی در بازار که در آن، توانایی تعیین قیمت، مقدار عرضه یا تقاضای کالا یا خدمت یا شرایط قرارداد در اختیار یک یا چند شخص حقیقی و حقوقی قرار گیرد. در این خصوص می‌توان به مصوبه مورخ ۱۳۹۰/۷/۱۰ شورای رقابت اشاره کرد. در این جلسه شکایت شرکت شاتل به شماره ۵۸۴۷-۲-۹۰-۰۱ مورخ ۹۰/۶/۲۳ در خصوص رفتار تبعیض‌آمیز شرکت مخابرات نسبت به شرکت‌های ندا (PaP) در دسترسی به کابل مسی که در انحصار شرکت مخابرات در ارائه خدمات اینترنتی و ایجاد محدودیت در ظرفیت انتقال بوده است، مراتب در جلسه شورای رقابت طرح گردید. شورای رقابت به استناد بندط ماده ۴۵ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و مستند به بند ۳ ماده ۶۱ قانون مقرر نمود: «شرکت مخابرات در هیچ شرایطی حق رفتار تبعیض‌آمیز بین خود و شرکت ندا (PaP) و هم‌چنین حق ایجاد محدودیت در دسترسی به کابل مسی و ظرفیت برای آنها را ندارد.» در واقع در این مصوبه شورای رقابت دستور توقف رویه ضد رقابتی سو استفاده از وضعیت انحصاری از طریق رفتار تبعیض‌آمیز با بنگاه‌ها یا مشتریان را به شرکت مخابرات اعلام می‌دارد.

۲-۱- ممنوعیت توافقات ضد رقابتی

ماده ۴۴ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی به ممنوعیت توافقات ضد رقابتی اختصاص یافته است. این ماده بیان می‌دارد هرگونه تبانی از طریق قرارداد، توافق و یا تفاهم بین اشخاص که آثار مقرر در این ماده را به دنبال داشته باشد به نحوی که نتیجه آن بتواند اخلال در رقابت باشد ممنوع است.

ماده ۱ قانون شرمین در ایالات متحده آمریکا (۱۸۹۰) و ماده ۸۱ معاهده مؤسس اتحادیه اروپا (۱۹۷۵) و اصلاحات بعدی) و فصل اول قانون رقابت (۱۹۹۸) انگلستان توافقات ضد رقابتی را ممنوع نموده است.

توافقات ضد رقابتی، به دو دسته توافقات افقی^۱ و توافقات عمودی^۲ تقسیم می‌شوند. توافقات افقی، توافقاتی است که اشخاص منعقدکننده آنها، از لحاظ زنجیره تولید یا توزیع، در یک سطح هستند. توافقات عمودی توافقاتی هستند که بین بنگاه‌هایی حاصل می‌شوند که در زنجیره تولید و توزیع، در سطوح متفاوتی قرار دارند. توافق بین تولیدکننده و توزیع‌کننده مثال خوبی برای این نوع از توافق است (Slot & Angus, 2006:91) معمولاً حقوق رقابت، به توافقات افقی نگاه بدبینانه‌تری نسبت به توافقات عمودی دارد. زیرا توافقات افقی، لاجرم میل بیشتری به نزدیک شدن به شرایط رقابت انحصاری دارند و لذا توافقات مزبور، غالباً غیرقانونی هستند (Furse, 2008:157). مصادیق توافقات افقی که در قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ایران به آن اشاره شده است. عبارتند از: تثبیت قیمت، محدود کردن عرضه یا تقاضا، تقسیم بازار، اقدامات پیوندی هم‌چنین برخی از مصادیق توافقات عمودی که باعث اختلال در رقابت می‌شوند و قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ایران مورد تصریح قرار داده است عبارتند از: حفظ قیمت باز فروش، توزیع انحصاری، توزیع گزینشی، قرارداد فرانیشیز.

۳-۱- ممنوعیت کمک‌های دولتی^۳ مخل رقابت

ماده ۵۲ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ایران به موضوع کمک‌های دولتی اختصاص یافته و مقرر می‌کند: هرگونه کمک و اعطای امتیاز دولتی

1. Horizontal Agreements.
2. Vertical Agreements.
3. State aids.

به صورت تبعیض آمیز به یک یا چند بنگاه یا شرکت که موجب تسلط در بازار یا اختلال در رقابت شود، ممنوع است.

البته به نظر می‌رسد این ماده با اطلاقی که دارد، بدون توجه به واقعیت‌های اقتصادی و اجتماعی جامعه ما، وضع شده است. چرا که در ایران هنوز دولت، بزرگترین فعال اقتصادی است و سهم وی بیشتر از بخش خصوصی است. بنابراین وضع مقرراتی که بیانگر برخی استثنائات موجه در مورد ممنوعیت کمک‌های دولتی باشد، ضرورت دارد.

۲- قواعد مربوط به ساختارهای ضد رقابتی

هدف از قواعد مربوط به ساختارهای ضد رقابتی این است که از ایجاد تمرکز در بازار جلوگیری کند و اجازه ندهد که بازار دارای یک ساختار متمرکز باشد. ساختارهای ضد رقابتی شامل ادغام‌ها، تملک‌ها و حتی برخی از سرمایه‌گذاری‌های مشترک هستند.

۲-۱- کنترل ادغام‌ها و تملک‌ها

کنترل ادغام‌ها و تملک‌ها اصلی‌ترین ابزار در دست مقامات رقابت، برای کنترل ساختار یک بازار است. چرا که ادغام‌ها و تملک‌ها باعث افزایش قدرت بازاری یک بنگاه می‌شوند.

بند ۱۶ ماده ۱ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ایران ادغام را این‌گونه تعریف می‌کند: «اقدامی که براساس آن، چند شرکت، ضمن محو شخصیت حقوقی خود، شخصیت واحد و جدیدی تشکیل دهند یا در شخصیت حقوقی دیگری جذب شوند.» بهتر بود در تعریف ادغام به جای شرکت از اصطلاح بنگاه استفاده می‌شد. در مورد تملک نیز قانون تعریف صریحی ارائه نکرده است.

بنگاه‌هایی که یک ادغام را تشکیل می‌دهند، ممکن است جایگاه‌های مختلفی در بازار مربوطه داشته باشند. بر همین اساس یک ادغام ممکن است ادغام افقی، عمودی

و یا اختلاطی باشد. ادغام‌های افقی، ادغام‌هایی هستند که بنگاه‌های تشکیل‌دهنده آنها، رقیب یکدیگر بوده و در یک سطح از بازار مربوطه فعالیت، می‌کنند.

در عین حال برخی از نویسندگان معتقدند که تشکیل‌دهندگان یک ادغام افقی، لزوماً رقیب بالفعل یکدیگر نیستند بلکه کافی است رقیب بالقوه یکدیگر باشند و نیز بنگاه‌های مذکور لازم نیست حتماً تولیدکننده باشند، بلکه کافی است که در یک سطح از زنجیره بازار باشند، یعنی حتی ادغام بین دو توزیع‌کننده یا ادغام بین دو خرده، فروش نیز یک ادغام افقی محسوب می‌شود (Dabbah , 2004:532). ادغام‌های عمودی، ادغام‌هایی هستند که بین بنگاه‌هایی منعقد می‌شوند که زنجیره تولید و یا توزیع در سطوح مختلف و در عین حال، مکمل، فعالیت می‌کنند (Dabbah , 2004:540) عموماً ادغام‌های عمودی، در مقایسه با ادغام‌های افقی، نگرانی‌های اقتصادی کمتری را ایجاد کرده‌اند (Furse , 2008:378). کمیسیون اروپا نیز در سال ۲۰۰۷، در رهنمودهای مربوط به ادغام‌های غیرافقی این نکته را مورد اذعان قرارداد که معمولاً ادغام‌های غیرافقی در مقایسه با ادغام‌های افقی، کمتر احتمال دارد به صورت جدی، مانع از رقابت مؤثر شوند (Goyder & Goyder & albors, 2009:425). سومین دسته از ادغام‌ها، ادغام‌های اختلاطی هستند که نه افقی است و نه عمودی. در ادغام‌های اختلاطی، محصولات طرفین ادغام ممکن است مکمل یکدیگر باشند و نیز ممکن است هیچ ربطی به یکدیگر نداشته باشند (Monti , 2007:271-272).

در حقوق ایران، مقرراتی که در خصوص ادغام‌ها و تملک در قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی درج شده، هیچ تفکیکی بین انواع ادغام‌ها قائل نشده و فعلاً رویه خاصی نیز شکل نگرفته است و باید منتظر شکل‌گیری رویه‌ها و صدور دستورالعمل‌های شورای رقابت باشیم.

۲-۲- کنترل سرمایه‌گذاری مشترک

سرمایه‌گذاری مشترک عبارت است از اتحاد بنگاه‌ها که بدین‌منظور تشکیل شده که

انجام یک پروژه تجاری معین را برعهده بگیرد (Directorate-general for competition, European commission, 2002:29).

در حقوق رقابت ایران، مقررات خاصی که سرمایه‌گذاری مشترک را پیش‌بینی نموده باشد وجود ندارد و هنوز رویه یا دستورالعمل خاصی از سوی شورای رقابت صادر نشده است.

۳- ضمانت اجرای رویه‌های ضد رقابتی

با توجه به مفاد قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، ضمانت اجرای رویه‌های ضد رقابتی را می‌توان در سه دسته تقسیم‌بندی نمود:

۱-۳- دستورها یا الزاماتی که با هدف جلوگیری از رویه‌های ضد رقابتی یا رفع آنها صادر می‌شود دستورهایی که به موجب ماده ۶۱ قانون پیش‌بینی شده است به قرار زیر است:

- دستور فسخ هر نوع قرارداد، توافق و تفاهم متضمن رویه‌های ضد رقابتی
- دستور به توقف طرفین یا توافقاتی مرتبط با آن از ادامه رویه‌های ضد رقابتی مورد نظر

- دستور به توقف هر رویه ضد رقابتی یا عدم تکرار آن
- اطلاع‌رسانی عمومی در جهت شفافیت بیشتر بازار
- دستور به عزل مدیرانی که برخلاف مقررات ماده ۴۶ این قانون انتخاب شده‌اند
- دستور به واگذاری سهام یا سرمایه بنگاه‌ها یا شرکت‌هایی که بر خلاف ماده ۴۷ قانون حاصل شده است

- الزام به تعلیق یا دستور ابطال هرگونه ادغام و یا الزام به تجزیه شرکت‌های ادغام شده

- دستور استرداد اضافه درآمد
- دستور به بنگاه یا شرکت جهت عدم فعالیت در یک زمینه خاص یا در منطقه خاص

- دستور به اصلاح اساسنامه، شرکت نامه، صورت جلسات مجامع یا هیأت مدیره شرکت‌ها

- الزام بنگاه‌ها و شرکت‌ها به رعایت حداقل عرضه و دامنه قیمتی در شرایط انحصاری

۲-۳- مسئولیت مدنی متخلفان

براساس بند ۸ ماده ۶۱ قانون، شورای رقابت می‌تواند نسبت به صدور دستور استرداد اضافه درآمد از طریق مراجع ذیصلاح قضایی اقدام کند و به موجب ماده ۶۷ شورای رقابت می‌تواند از دادگاه صلاحیت دار برای جبران خسارت وارد شده به منافع عمومی درخواست رسیدگی کند.

هم‌چنین براساس ماده ۶۶ اشخاص حقیقی یا حقوقی خسارت دیده از رویه‌های ضدرقابتی می‌توانند با ضمیمه کردن رونوشت رأی قطعی شورای رقابت یا هیأت تجدیدنظر، ظرف یک سال از تاریخ قطعیت رأی به منظور جبران خسارت به دادگاه صالح دادخواست بدهند.

۳-۳- مجازات کیفری متخلفان

به موجب بند ۱۲ ماده ۶۱ قانون، شورای رقابت می‌تواند در صورت نقض ممنوعیت‌های ماده ۴۵ قانون، به تعیین جریمه نقدی از ده میلیون ریال تا یک میلیارد ریال مبادرت کند. هم‌چنین هر کس برای اخذ گواهی یا مجوزهای موضوع فصل نهم قانون مورد بحث اظهارات خلاف واقع کند یا از ارائه اطلاعات و اسناد و مدارکی که می‌تواند در نتیجه حکم شورا مؤثر باشد، خودداری کند یا مدارک جعلی ارائه دهد یا اسناد و مدارک و اطلاعات را تغییر دهد یا تحریف کند به موجب ماده ۷۲ به حبس تعزیری از سه ماه تا یک سال یا به جزای تعدی از ده میلیون تا یکصد میلیون ریال یا به هر دو مجازات محکوم خواهد شد و چنانچه گواهی یا مجوزهایی اخذ شده باشد، با تقاضای ذینفع ابطال خواهد شد (رشوند بوکانی، ۱۳۹۰: ۳۶۹-۳۷۲).

۴- صلاحیت دیوان عدالت اداری در رسیدگی به مصوبات و تصمیمات شورای رقابت همان‌گونه که قبلاً توضیح داده شد شورای رقابت مطابق قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از وظایف و اختیارات متعددی برخوردار است که از جمله آنها مقررات گذاری و همچنین مقابله با رفتارهای ضد رقابتی است.

البته به نظر می‌رسد که بین کار ویژه‌های این نهاد تناسبی دیده نمی‌شود چرا که سپردن اموری همانند صدور احکام مدنی (الزام به فعل یا ترک فعل، توقف، فسخ، ابطال) و احکام کیفری (جریمه نقدی) که ماهیتاً جنبه قضایی و رسیدگی به آنها در صلاحیت قوه قضائیه و قضات دادگستری است به این شورا که یک نهاد اداری است^۱ بر خلاف منطق و مبانی حقوقی و فقهی از جمله اصول ۵۷ و ۱۵۶ قانون اساسی است. به طوری که عده‌ای معتقدند وضع مجازات‌های کیفری توسط این نهاد (شورای رقابت و هیأت تجدیدنظر) برخلاف حقوق شهروندی است (تفضلی، ۱۳۸۸: ۱۶) و از طرف دیگر قانون‌گذار با تأیید مجمع تشخیص مصلحت نظام، در ذیل ماده ۶۱ قانون به دولت یک صلاحیت غیرقابل تحلیل براساس نظام حقوقی ایران و مغایر با «اصل قانونی بودن جرم و مجازات» که صرفاً از اختیارات انحصاری قانون‌گذار است را اعطا کرده است (صادقی‌مقدم و غمامی، ۱۳۹۱: ۸۵). اگر چه بعضاً استدلال‌هایی مطرح می‌کنند مبنی بر اینکه حضور دو نفر قاضی دیوان عالی کشور در شورای رقابت و یا سه نفر قاضی دیوان عالی کشور در هیأت تجدیدنظر به انتخاب و حکم رئیس قوه قضائیه و لزوم رأی مثبت یکی از آنها در شورای رقابت و دو نفر از آنها در هیأت تجدیدنظر تضمین‌کننده حقوق و آزادی‌های افراد است اما به نظر می‌رسد این استدلال منطقی نباشد.^۲ در عین

۱. در فرانسه از ۱۳ ژانویه ۲۰۰۹ مقام رقابت جایگزین شورای رقابت شده است. این نهاد یک نهاد مستقل اداری و تحت نظارت قضایی شورای دولتی فرانسه است (صادقی‌مقدم و غمامی، ۱۳۹۱: ۸۵).

۲. اگرچه در بسیاری از کشورها از جمله ایران به مراجع اداری اختیار صدور مجازات‌های اداری داده شده است اما نظارت قضایی دیوان عدالت اداری تضمین‌کننده حقوق و آزادی‌های افراد است. این در حالی است که قانون‌گذار در خصوص نظارت قضایی دیوان عدالت اداری بر تصمیمات شورای رقابت و هیأت تجدیدنظر آن سکوت کرده است.

حال یکی از مسائل مهم در زمینه تصمیمات شورای رقابت امکان‌پذیری نظارت قضایی بر تصمیمات شورای رقابت و هیأت تجدیدنظر آن می‌باشد. این سؤال که تصمیمات شورای رقابت و هیأت تجدیدنظر قطعی است یا می‌تواند در دیوان عدالت اداری مورد تجدیدنظر قرار بگیرد از منظر حقوق عمومی مسئله‌ای بسیار حائز اهمیت است. در بند د ماده ۶۴ قانون اصلاح آمده است «تصمیمات هیأت تجدیدنظر به شرح بند فوق قطعی و لازم‌الاجرا خواهد بود»، در لایحه این قانون در بند مذکور عبارت «و در هیچ یک از مراجع اداری و قضایی قابل اعتراض نیست» آمده بود که به دلیل اینکه شورای نگهبان آن را مخالف اصل ۱۵۶ می‌دانست آن عبارت حذف شد. به نظر می‌رسد در شرایط کنونی می‌توان بیان داشت که اعتراض از تصمیمات شورای رقابت به دیوان عدالت و قطعی بودن تصمیمات شورای رقابت باعث نمی‌شود امکان اعتراض از تصمیمات شورای رقابت به دیوان عدالت اداری را از بین ببرد. چرا که همان‌طور که در قسمت‌های قبلی بیان کردیم با توجه به ترکیب شورای رقابت و هیأت تجدیدنظر می‌توان آن را نهادی شبه قضایی دانست و به نظر نمی‌رسد که یک نهاد کاملاً قضایی باشد. اما متأسفانه از فحوای کلام قانون‌گذار و سابقه‌ای که قانون‌گذار در این زمینه دارد، به نظر می‌رسد که هدف قانون‌گذار قابل تجدیدنظر نبودن تصمیمات شورا در نهاد قضایی باشد (فتحی و سرایی، ۱۳۹۲: ۲۳۰-۲۲۹).

در مجموع با توجه به مباحث مطروحه چنین استنباط می‌گردد که:

۱- مصوبات شورای رقابت که در قالب دستورالعمل تنظیم قیمت، مقدار و شرایط دسترسی به بازار کالاها و خدمات انحصاری و یا سایر دستورالعمل‌های لازم برای اجرای فصل نهم قانون وضع می‌شود مشمول اصول ۱۷۰ و ۱۷۳ قانون اساسی می‌باشد (نظارت قضایی قضات و دیوان عدالت اداری) و هیأت عمومی دیوان عدالت اداری مطابق ماده ۱۲ قانون تشکیلات و آئین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۹۰/۹/۲۲ صلاحیت رسیدگی دارد.

۲- تصمیماتی که در چارچوب ماده ۶۱ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی توسط شورای رقابت و یا هیأت تجدیدنظر آن اتخاذ می‌شود اگرچه ماهیتاً جنبه قضایی دارند اما تعمیم اصل نظارت قضایی بر اعمال اداری ایجاب می‌نماید که این تصمیمات نیز به استناد ماده ۱۰ قانون تشکیلات و آئین دادرسی دیوان عدالت اداری قابل رسیدگی قضایی در دیوان عدالت اداری باشد.

بنابراین، دیوان عدالت اداری مطابق مواد ۱۰ و ۱۲ قانون تشکیلات و آئین دادرسی دیوان عدالت اداری که بیان‌کننده صلاحیت دیوان است هم می‌تواند به مقررات دولتی موضوع این قانون و مفاد آنها و هم به احکام قطعی صادره از سوی شورای رقابت و هیات‌های تجدیدنظر، به‌عنوان احکام دادگاه‌های اداری رسیدگی کند. و حضور چند نفر قاضی دیوان عالی کشور در شورای رقابت و هیأت تجدیدنظر از بین برنده منطق لزوم رسیدگی مجدد قضایی در دیوان نیست (منوری، ۱۳۸۸: ۱۱۲).

نتیجه‌گیری

مواد ۵۳ تا ۷۱ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ایران به موضوع شورای رقابت، وظایف و اختیارات آن اختصاص دارد. ماده ۵۳ ناظر بر تشکیل شورای رقابت برای نیل به اهداف فصل نهم قانون است. از ۱۵ عضو این شورا به جز دو عضو منتخب اتاق‌های بازرگانی و تعاون و سه نماینده مجلس به‌عنوان اعضای ناظر، بقیه از منصوبین نهادهای حکومتی هستند و رئیس شورا با حکم رئیس جمهور منصوب می‌شود.

هرچند در بند ۴ ماده ۵۶ قانون، به شورای رقابت در رسیدگی و تصمیم‌گیری مطابق مقررات مربوط به تسهیل رقابت و منع انحصار استقلال کامل داده شده است. ولی براساس ماده ۵۴ قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه و اجرای

سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی دبیرخانه شورای رقابت در قالب مؤسسه‌ای مستقل زیر نظر رئیس جمهور تشکیل می‌شود، که موجب وابستگی این نهاد به دولت می‌گردد. هم‌چنین برای ۸ نفر از ۱۵ نفر اعضای شورای رقابت پیشنهاد سایر مراجع و حکم رئیس جمهور جزء شرایط انتخاب است که نشان‌دهنده وابستگی این نهاد به قوه مجریه است، هرچند نمایندگان قوای مقننه و قضائیه درکنار نمایندگان تخصص‌های مختلف و نمایندگان بخش خصوصی نیز در این شورا حضور دارند. اما متأسفانه همان‌طوری که ملاحظه می‌شود، میزان مداخله و استیلای دولت بر شورا بسیار زیاد است، به‌نحوی که غالب اعضای با حکم رئیس جمهور منصوب می‌گردند. نکته دیگر اینکه حضور کم رنگ نهادها و تشکلهای خصوصی سبب خواهد شد که اشخاص خصوصی که غالب بنگاه‌های بازار در اختیار آنهاست، کمتر در تصمیم‌گیری‌ها دخالت داشته باشند. در ارتباط با پاسخ‌گویی، در قانون سیاست‌های کلی اصل ۴۴ مکانیزم پاسخ‌گویی به مصرف‌کنندگان و نهادهای موضوع تنظیم‌گری به هیچ‌عنوان پیش‌بینی نشده است. با توجه به اینکه اکثر اعضای شورای رقابت منتخب رئیس جمهور می‌باشند و مدت عضویت اعضا برای افراد غیر قاضی ۶ سال و برای قضات دو سال می‌باشد می‌توان گفت اعضای شورای رقابت به نوعی وامدار دولت می‌باشند و باید مطالبات دولت را برآورده کرده و پاسخ‌گوی آن باشد. در ارتباط با پاسخ‌گویی به پارلمان، از آنجایی که شورای رقابت نهادی در مجموعه قوه مجریه نمی‌باشد با توجه به مکانیزم نظارت سیاسی پیش‌بینی شده در قانون اساسی می‌توان گفت امکان پاسخ‌گویی شورای رقابت به مجلس وجود ندارد.

در ارتباط با پاسخ‌گویی به دادگاه‌ها و قوه قضائیه و بحث نظارت قضایی، آنچه در قانون آمده است دارای ابهام می‌باشد اما به‌نظر می‌رسد دیوان عدالت اداری صلاحیت رسیدگی به تصمیمات و مصوبات شورای رقابت را دارد.

در مورد قواعد کنترل‌کننده انحصارات، مشکلات پیش آمده ظرف مدت اجرای این قانون، نظیر آنچه بر سر سهام فولاد خوزستان یا شرکت مخابرات ایران آمد، نشان‌دهنده آن است که این قوانین چون حاکم بر دولت‌هاست مسئولیت شورای رقابت را دو چندان می‌کند و ضرورت دارد شورای رقابت در مواجهه با این مسائل از ابزارهای قوی‌تری برخوردار باشد.

نکته دیگری که در اصلاحات قانون باید به آن توجه نمود تعیین رابطه رگولاتوری‌های بخشی با شورای رقابت است تا از بروز مشکلاتی که در این رابطه ایجاد شده جلوگیری به عمل آید.^۱ همچنین حذف امتیازات ویژه شرکت‌های دولتی در فرایند مقررات‌گذاری از اهمیت بسزایی برخوردار است.

آیین دادرسی شورای رقابت به‌طور کلی، مدلی از آیین دادرسی در محاکم دادگستری می‌باشد و در آن مقتضیات بازار چندان لحاظ نگردیده است برای طرح دعوی در این شورا برخلاف مقررات آیین دادرسی لازم نیست شاکی حتماً ذی‌نفع باشد و شورای رقابت براساس شکایت هر شخص حقیقی یا حقوقی متضرر یا مطلع از وقوع ضرر به موضوع رسیدگی می‌کند. تداخل وظایف شورا با سایر مراجع قضایی در رسیدگی و صدور حکم نیز صورت نمی‌گیرد زیرا قاعده منع مجازات مضاعف ایجاب می‌کند که رسیدگی به تخلفات فقط در صلاحیت شورا باشد اما حکم به خسارت ناشی از تخلفات به موجب قانون به عهده مراجع قضایی می‌باشد. شورای رقابت همچنین می‌تواند در کلیه جرائم و تخلفات رقابتی سمت شاکی داشته باشد و از دادگاه صلاحیت‌دار برای جبران خسارت وارد شده به منافع عمومی در خواست رسیدگی کند. علاوه بر بحث اعمال قانون در بخش تسهیل رقابت و مبارزه با انحصار، نقش

۱- برای نمونه می‌توان به موضوع شکایت شورای رقابت مبنی بر ابطال مصوبه شماره ۱۲۰ مورخ ۱۳۹۰/۶/۲۷ کمیسیون تنظیم مقررات و ارتباطات رادیویی وزارت ارتباطات اشاره نمود که هیأت عمومی دیوان عدالت اداری به موجب دادنامه شماره ۹۱۱۰۰۹۰۵۸۰۰۲۴۲ مورخ ۱۳۹۱/۵/۲ به آن رسیدگی نموده است

قاعده‌گذاری شورا نیز واجد اهمیت فراوان بوده و بسیاری از مقررات و چارچوب‌های حقوق رقابت توسط شورا تصویب می‌شود یا به مراجع بالاتر برای تصویب ارجاع می‌شود اگر چه واگذار کردن تصویب بخشی از قواعد که هم‌سنگ قوانین عادی هستند به دولت که خود مالک و عامل انحصار هست چندان منطقی به نظر نمی‌رسد. این شورا در چارچوب وظایف خود، از طریق بررسی و نظارت دقیق بر بازارهای مختلف کشور ضمن شناسایی بنگاه‌های دارای موقعیت مسلط با اتخاذ تصمیمات قانونی مؤثر مانع سوءاستفاده این بنگاه‌ها از موقعیت برتر خود و انجام اقدامات ضد رقابتی خواهد شد. همچنین با کنترل دقیق ادغام‌ها و تملک‌های سهام و سرمایه بنگاه‌ها مانع شکل‌گیری ساختارهای ضد رقابتی در بازار خواهد شد. علاوه بر کنترل ساختارهای ضد رقابتی این شورا موظف است با نظارت و بررسی دقیق مانع ارتکاب رفتارهای ضد رقابتی دو یا چند جانبه از طریق تبانی و توافقات ضد رقابتی و نیز رفتارهای ضد رقابتی یک جانبه مبتنی بر تبعیض و نیز سایر رفتارهای ضد رقابتی یک‌جانبه گردد. این شورا در برخورد با این رویه‌ها دارای ضمانت اجراهای متعدد قانونی می‌باشد. که این ضمانت اجراها بعضاً به دلایلی که در فصل دوم اشاره گردید فاقد کارایی مؤثر و تجدیدنظر در آنها ضرورت دارد.

در مجموع وظایف و اختیارات شورا بسیار گسترده و از تشخیص مصادیق رویه‌های ضد رقابتی گرفته (ماده ۵۸) تا بازرسی و تفتیش بنگاه‌ها (ماده ۶۰)، دستور فسخ هر نوع قرارداد ضد رقابتی و تعیین جریمه برای متخلفان (ماده ۶۱) را در بر می‌گیرد. دادن این همه اختیارات به شورایی که عملاً یک نهاد دولتی است، به معنی تشدید سلطه بوروکراسی دولتی بر فعالان اقتصادی و پاشیدن بذر نا امنی بر فضای کسب و کار است. فصل نهم این قانون با رویکردی بد بینانه نسبت به بخش خصوصی نوشته شده و به جای تکیه بر اصل برائت، فرض را بر مجرمیت گذاشته است. واقعیت این است انحصارهای واقعی در کشور ما در اختیار بنگاه‌های دولتی است و بخش

خصوصی کوچک‌تر از آن است که به‌عنوان تهدیدی برای انحصار به حساب آید لذا پیشنهاد می‌گردد قانونی مستقل، کوتاه و به زبان حقوقی و با استفاده از تجربیات سایر کشورهای پیشرفته در زمینه حقوق رقابت تدوین گردد که ناظر بر بازگرداندن دولت به وظیفه اصلی و مهم خود یعنی مجری قانون و تضمین‌کننده اجرای قراردادها باشد هم‌چنین شورای رقابت نیز به‌عنوان نهادی مستقل و تحت نظارت نهادهای مردمی و به دور از دخالت‌های دولت و با در اختیار داشتن ابزارهای نظارتی قوی تشکیل و فعالیت نماید. البته نباید این نکته اساسی و مهم را از نظر دور داشت که تغییر ماهوی اصل ۴۴ قانون اساسی براساس قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ خودجای سؤال و ابهام است.

فهرست منابع

- باقری، محمود (۱۳۸۵)؛ «اقتصاد مبتنی بر بازار و کاستیهای حقوق خصوصی»، مجله پژوهش حقوق و سیاست، دانشگاه علامه طباطبائی، سال هشتم، شماره ۱۹، صص ۸۸-۴۱.
- جوادی، ساناز (۱۳۸۸)؛ تبانی در حقوق رقابت، به راهنمایی دکتر عبدالرسول قدک، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی تهران، (پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق اقتصادی).
- حسینی، سید شمس‌الدین و افسانه شفیعی (۱۳۸۶)؛ «تعامل دولت و بازار و رویکرد تنظیم در اقتصاد ایران»، فصلنامه پژوهشها و سیاستهای اقتصادی، سال ۱۵، شماره ۴۳، صص ۶۰-۲۴.
- رشوند بوکانی، مهدی (۱۳۹۰)، حقوق رقابت در فقه امامیه، حقوق ایران و اتحادیه اروپا، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق.
- تفضلی، سید محمدحسین (۱۳۸۰)؛ «رقابتهایی که ممکن است زندان داشته باشد»، حقوق همشهری، شماره ۱۳، ص ۱۶.
- غفاری فارسانی، بهنام (۱۳۹۱)؛ ضمانت اجراهای مدنی نقض قواعد حقوق رقابت، به راهنمایی دکتر محمود باقری، دانشکده حقوق دانشگاه تهران، (پایان نامه دکتری حقوق خصوصی).
- غنی نژاد، موسی (۱۳۹۱)؛ آزادسازی و عملکرد اقتصادی، تهران: انتشارات دنیای اقتصاد.
- فتحی، یونس و مرتضی سزایی (۱۳۹۲)؛ «تحلیل حقوق اقتصادی قواعد رقابت با نگاهی به قواعد رقابت در اتحادیه اروپا»، فصلنامه علمی تخصصی حقوق عمومی، سال پنجم، شماره ۱۰ و ۱۱، صص ۲۳۷-۲۰۹.

- معبودی نیشابوری، رضا (۱۳۸۹)؛ قواعد حقوقی رقابت‌های تجاری، به راهنمایی دکتر گودرز افتخار جهرمی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی تهران، (پایان نامه دکتری حقوق خصوصی).
- هادی‌فر، داوود (۱۳۸۹)؛ نهادهای حقوقی تنظیم مقررات، تهران: انتشارات عترت نو.
- صادقی مقدم، حسن و غمامی سید محمد مهدی (۱۳۹۱)؛ «نظم بازار، مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و فرانسه» مجله مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۳، شماره ۱، صص ۷۳-۹۱.
- منوری، حسین (۱۳۸۸)؛ نظارت دولت بر رقابت و انحصار اقتصادی، در نظام حقوقی ایران، به راهنمایی دکتر ولی‌ا... رستمی، دانشکده حقوق دانشگاه تهران (کارشناسی ارشد حقوق عمومی).
- Dabbah, Maher M.;(2004) **EC And UK Competition Law, Commentary, Cases And Materials**, Cambridge: Cambridge University Press, First published.
- Directorate-General For Competition, European Commission; (2002) **Glossary Of Terms Used In EU Competition Policy, Antitrust And Control Of Concentrations**, Brussels European Commission.
- Furse, Mark;(2008) **Competition Law Of The EC and UK**, new York: oxford university press, sixth Edition.
- Goyder, D. G. & Goyder, Joanna & Albors-Lorens;(2009) **Goyder's EC Competition Law**, New York: Oxford University Press, fifth Edition.
- Monti, Giorgio; (2007) **EC Competition Law**, New York: Cambridge University Press, first published.
- Sell, Susan K.; (1998) **Powers and Ideas, North-South Politics of Intellectual Property and Antitrust**, New York: State University of New York Press, first published.
- Slot, Piet Jan & Johnston, Angus; (2006) **An Introduction to Competition Law**, Oxford and Portland Oregon: Hart Publishing, first English Edition.

